

JAK SE LIŠÍ ŽIVOT ČLOVĚKA BEZ DOMOVA VE MĚSTĚ A NA VENKOVĚ, PŘÍČINY, DŮSLEDKY A NÁVRHY ŘEŠENÍ

HOW THE LIFE OF A HOMELESS PERSON DIFFERS IN THE CITY AND IN THE COUNTRYSIDE, CAUSES, CONSEQUENCES AND PROPOSED SOLUTIONS

Zuzana MACHOVÁ

Abstrakt

Teoretická východiska: V městských oblastech se bezdomovectví často vyznačuje vyšší koncentrací lidí bez domova, větší dostupností služeb, ale také vyšší mírou kriminality a nebezpečí. Na venkově je situace odlišná, s menším počtem lidí bez domova, omezeným přístupem k sociálním službám a větší izolací. Tento článek přináší analýzu těchto rozdílů v odborných textech a nastiňuje strategie, jak efektivně řešit bezdomovectví v obou prostředích. Článek vychází z monografií a článků, které zkoumají funkční strategie sociální práce s osobami bez domova v různých prostředích. Cíl: Cílem článku je na základě odborných textů popsat rozdíl mezi životem osob bez domova v městských a venkovských oblastech. Metody: K dosažení cíle byla využita kritická induktivní metaanalýza vydaných odborných textů. Výsledky: Mezi základní výsledky patří pochopení hranic bezdomovectví v různých prostředích, jak je bezdomovectví determinováno prostředím a přístupem ke zdrojům pomoci.

Implikace pro sociální práci: Získané poznatky pomohou zvýšit účinnost intervencí v práci sociálních pracovníků při práci s osobami bez domova v různých prostředích.

Klíčová slova: BEZDOMOVECTVÍ. SOCIÁLNÍ VYLOUČENÍ. PŘÍSTUP KE ZDROJŮM. BEZDOMOVECTVÍ VE MĚSTĚ, BEZDOMOVECTVÍ VE VENKOVSKÝCH OBLASTECH.

Abstract

Theoretical Background: In urban areas, homelessness is often characterized by a higher concentration of homeless people, greater availability of services, but also higher rates of crime and danger. In rural areas, the situation is different, with fewer homeless individuals, limited access to social services, and greater isolation.

This article provides an analysis of these differences in scholarly texts and

outlines strategies for effectively addressing homelessness in both environments. The article is based on monographs and articles that examine functional strategies for social work with homeless individuals in various environments. Objectiv: The aim of the article is to describe the differences between the lives of homeless individuals in urban and rural areas based on scholarly texts. Methods: To achieve the goal, a critical inductive meta-analysis of published scholarly texts was utilized. Results: The primary findings include understanding the boundaries of homelessness in various environments, how homelessness is determined by the environment, and access to support resources. Implications for Social Work: The acquired insights will help enhance the effectiveness of interventions by social workers when working with homeless individuals in different settings.

Keywords: HOMELESSNESS. SOCIAL EXCLUSION. ACCESS TO RESOURCES. URBAN HOMELESSNESS, RURAL HOMELESSNESS.

ÚVOD

Bezdomovectví patří k extrémní formě chudoby a problémem, vyskytuje se celosvětově, v každé společnosti našeho moderního světa. Bezdomovectví se stalo fenoménem, který se neomezuje na žádnou společnost ani na období. Zůstává chaotickým problémem, který žádná společnost nevyřešila, s jasně doložitelnými výsledky (O'Connor, 2003). Přenesení strukturálních příčin problémů na bedra osob bez domova činí tuto skupinu vinnou za své sociální problémy (Glumbíková et al., 2018). Vždycky existovali lidé, kteří byli vytlačováni na okraj společnosti nebo z nějakého důvodu žili na okraji společnosti.

Ve fenoménu bezdomovectví hraje roli nejen chudoba, sociální vyloučení a špatný přístup ke zdrojům, mluvíme o špatném přístupu k bydlení, zdravotní péči nebo práci se mzdou, za kterou se dá v konkrétním místě žít (Tomeš, 2009). To můžeme počítat mezi strukturální příčiny. V mnoha oblastech dochází ke gendrifikaci, která vytlačuje nízkopříjmové obyvatele z měst (Vašát, 2021). Dalšími zdroji nestability mohou být individuální příčiny, mezi které můžeme počítat zdravotnická a psychologická hlediska, jako jsou závislosti, prožité domácí násilí či trauma, duševní onemocnění, odmítnutí původní rodiny, a další individuální důvody. (O'Connor, 2003).

Cílem článku je na základě vybraných odborných textů popsat rozdíl mezi životem osob bez domova v městských a venkovských oblastech. Bezdomovectví ve venkovských oblastech naopak představuje specifickou a často přehlíženou formu sociálního vyloučení. Pokud se zaměříme na bezdomovectví z hlediska geografického, v kontextu České republiky je nezbytné zohlednit prostorové aspekty tohoto jevu, neboť mezi jednotlivými regiony existují výrazné rozdíly, které nelze vysvětlit pouze rozdílnou velikostí populace v krajích (Nešporová et al., 2019). Bezdomovectví se v českém veřejném diskurzu obvykle spojuje s městským prostředím. Z dostupných dat vyplývá, že osoby bez domova, spadající do sledovaných kategorií Ethos, se častěji vyskytují ve větších městech, zejména tam, kde počet obyvatel přesahuje 20000. Můžeme konstatovat, že s rostoucím počtem obyvatel města roste i pravděpodobnost výskytu bezdomovectví. Nejvyšší koncentrace osob bez domova se tak nachází v regionech, ve kterých můžeme najít městské aglomerace. Naproti tomu v oblastech s řidším osídlením a s převahou obcí s menším počtem obyvatel se bezdomovectví vyskytuje méně často. (Nešporová et al., 2019)

Osoby bez domova patří k typické cílové skupině sociální práce. Kromě sociální práce se bezdomovectvím zabývají i další obory – sociální politika, sociologie, medicína, politika, ekonomie a další (O'Connor, 2003).

1 TEORETICKÉ UKOTVENÍ

Bezdomovectví je složitý a mnohvrstevnatý sociální jev, který postihuje jednotlivce i celé komunity. Nejde pouze o absenci fyzického přístřeší, ale také o hlubší problémy spojené s chudobou, sociálním vyloučením, duševním zdravím a systémovými nedostatky. Jedním pohledem na bezdomovectví může být, že ho definujeme jako stav, kdy člověk nemá stálé, bezpečné a přiměřené bydlení. Jedná se o osoby žijící na ulici, v provizorních přístřešcích, azylových domech nebo v jiných dočasných ubytovacích zařízeních (Raitakari, 2020).

Dalším hlediskem může být čas, kdy se člověk stane osobou bez domova. Hovoříme buď o chronickém, dlouhodobém bezdomovectví, dále o bezdomovectvím epizodickém, které se vyznačuje opakovaně krátkodobými epizodami ztráty bydlení nebo bezdomovectví nahraně mezi nejistým bydlením a ztrátou bydlení. Považujeme to za skryté bezdomovectví, kdy lidé přespávají u známých nebo v nevyhovujících podmínkách, v bydlení neadekvátním (garáže, skvoty) nebo bydlení bez právního statusu (bydlení bez řádné smlouvy, přelidněné byty).

Zjevné bezdomovectví se odehrává na veřejných prostranstvích, lidé venku tráví veškerý svůj čas. Veřejně realizují všechny svoje potřeby, hovoříme o spánku, přijímání potravy, řešení vztahů a konfliktů. O zjevném bezdomovectví mluvíme zejména v souvislosti s městským bezdomovectvím. V souvislosti se zjevným bezdomovectvím

S bezdomovectvím se úzce pojí chudoba. Jedná se o nedostatek zdrojů ke každodenní obživě. Chudoba se vyznačuje nemajetností, nedostatečným příjmem, nedostatečným přístupem ke zdravotní péči a problematickým zdravotním stavem a vzděláním, nelidskými podmínkami práce, nedostatečným přístupem k bydlení (Tomeš, 2010). Život bez domova má vážné dopady na fyzické i duševní zdraví. Lidé bez domova čelí vyššímu riziku nemocí, podvýživy, násilí a předčasně smrti. Sociální izolace a stigma spojené s bezdomovectvím mohou vést k pocitům beznaděje a ztrátě důvěry ve společnost. Děti a mladiství bez domova jsou obzvláště zranitelní – často přicházejí o vzdělání a stabilitu, což má velký vliv na jejich další budoucnost (Nešporová et al., 2019). Chudoba má ničující důsledky jak pro ty, které ji přímo zažívají, tak také pro společnost jako celek. Ukazuje se ve výzkumech i v praxi, že chudí lidé prožívají neúměrné množství fyzického a psychosociálního stresu ve srovnání s jinými sociálními skupinami. Dále je prokázáno, že chudoba dramaticky zvyšuje riziko chronických onemocnění a zkracuje podstatně délku života. Chudoba snižuje očekávanou délku života člověka více než jakýkoli jiný faktor, jako je kouření, nadměrné pití, obezita. (Stoeffler, Rigaud, 2020). Chudoba je také další okolností vzniku a přetrvávání bezdomovectví. Chudoba je systémový fenomén. Vlády samy určují hranici chudoby. Hranice chudoby je finanční hranice, která říká, které osoby či domácnosti jsou nebo nejsou chudé, a to pouze na základě příjmu. Zatím se nikomu nepodařilo stanovit dostatečně vypovídající hranici chudoby – vytvořit univerzální schéma či výpočet, co by postihlo náklady spojené s bydlením (nájemné, hypotéka, energie), náklady spojené s nákupem potravin, náklady související se zdravím, dojížděním do zaměstnání, náklady spojené se vzděláním (školné, kroužky), náklady spojené s kulturním životem a další náklady spojené s živobytím jedince nebo rodiny (Rigaud, 2019).

1.1 Typologie Ethos

Pro potřeby předkládaného článku můžeme využít typologii bezdomovství a vyloučení z bydlení, nazvanou ETHOS, kterou formulovala organizace FEANTSA (Evropská federace národních sdružení pracujících s bezdomovci). Typologie ETHOS vychází z principu, že pojetí domova lze chápat ve třech oblastech, jejichž absence může vést k bezdomovství. Mít domov může

být chápáno jako - mít přiměřené bydlení, které může osoba a její rodina výlučně užívat (fyzická oblast), mít prostor pro vlastní soukromí s možností sociálních vztahů (sociální oblast), mít právní důvod k užívání (právní oblast). Z toho vyplývají čtyři formy vyloučení z bydlení - bez střechy, bez bytu, nejisté bydlení, nevyhovující bydlení. ETHOS tedy člení sociální situaci osob bez domova podle situace jejich bydlení na 13 operačních (pracovních) kategorií (Nešporová et al., 2019, Kripnerová et al., 2019). Typologie ETHOS pomáhá nastavit podobné

Tabulka 1: Kategorie bezdomovectví dle Ethos dle Strategie sociální inkluze bezdomovců v ČR

Kategorie bezdomovectví	Specifikace
Bez střechy	Osoby přespávající venku, ve veřejných prostranstvích (odstavené vlaky, pod mostem, lavičky, nádraží, sklepy), v noclehárnách.
Bez bytu	Osoby žijící v azylových domech pro muže, ženy, matky a rodiny s dětmi, oběti domácího násilí, ženy ohrožené domácím násilím žijící na skryté adrese, osoby žijící v domech na půl cesty, před opuštěním dětského domova, pěstounské péče nebo jiného ústavního zařízení pro děti a mladistvé, osoby žijící na komerčních ubytovnách, žadatelé o azyl žijící v azylových zařízeních, cizinci žijící na ubytovnách, kteří nemají jinou možnost bydlení, osoby před výstupem z výkonu trestu odnětí svobody, osoby před opuštěním zdravotnického zařízení.
Nevyhovující bydlení	Osoby žijící v provizorních a neobvyklých stavbách (maringotka, karavan, budovy, které nejsou určeny k bydlení – kancelář, zahradní chatka, provizorní bydlení), osoby žijící v nevhodném bydlení, tedy v bydlení, které se stalo

	nevhodným k obýváním, byť dříve mohlo být obyvatelné, osoby žijící v přelidněném bytě.
Nejisté bydlení	Osoby žijící v nejistém bydlení (přechodně žijící u příbuzných nebo přátel, v podnájmu, v bydlení bez právního titulu, v nezákonně obsazené budově, na nezákonně obsazeném pozemku), osoby ohrožené vystěhováním (dostaly výpověď z bytu nebo jim hrozí vystěhování z vlastního bydlení), osoby ohrožené domácí násilím, pokud je domácí násilí nahlášené na policii.

Zdroj: ETHOS – Evropská typologie bezdomovství a vyloučení z bydlení v prostředí ČR

1.2 Bezdomovectví v městských a venkovských oblastech

Zatímco městské bezdomovectví je často viditelné a lépe zmapované, venkovské bezdomovectví zůstává skryté a méně pochopené. Městské bezdomovectví je charakteristické svou viditelností. Lidé bez domova se často zdržují na veřejných místech – v parcích, na nádražích, v podchodech nebo v okolí obchodních center. Typické jsou také improvizované přístřešky a přespávání na ulici. Naproti tomu venkovské bezdomovectví má převážně skrytou podobu. Lidé bez domova přespávají u známých, v opuštěných budovách, stodolách nebo chatách, často bez přístupu k základní infrastruktuře, jako jsou sociální služby a zdravotní kapacity. Ve městech hovoříme o sociálních službách jako jsou azylové domy, noclehárny, denní centra, potravinové banky a s osobami bez domova pracují terénní sociální pracovníci. S širokou sítí služeb se můžeme setkat ve velkých městech, jako je Praha, Ostrava, Brno. (Nešporová et al., 2019). Na venkově jsou tyto služby velmi omezené nebo zcela chybí. Lidé bez domova musí často cestovat desítky kilometrů, aby se dostali k základní pomoci, což je pro ně bez finančních prostředků na dopravu prakticky nemožné. Dále můžeme hovořit o větší anonymitě osob bez domova v městských aglomeracích, což se ve venkovských oblastech obtížně realizuje. Sociální stigma je silnější, protože komunity jsou menší a více propojené. Další okolností, které si můžeme všimnout, je, že městské bezdomovectví je relativně stabilní – lidé se

pohybují v rámci města podle dostupnosti služeb. Na venkově má bezdomovectví často sezónní charakter, např. dle nabídky sezónních prací spojených se zemědělstvím. Tato mobilita ztěžuje jejich evidenci a poskytování dlouhodobé pomoci. Dalším jevem, které může hrát roli, že větší přístup k neformálním formám výdělků ve městech, jako jsou sběr druhotných surovin, žebrání, pouliční umění nebo příležitostné práce. Ve venkovských oblastech jsou tyto možnosti omezené, kromě výše zmíněných sezónních prací v zemědělství. Přežití je často závislé na neformálních sítích – pomoc příbuzných, sousedů nebo známých. Tato forma přežívání je však nestabilní a může vést k úplnému sociálnímu vyloučení (Raitakari et al, 2022, England, 2022). Další oblastí, která se liší, je přístup ke zdravotní péči, jak všeobecné, tak specializované. Týká se to jak fyzického, tak duševního zdraví (D'Souza, Mirza, 2022).

1.3 Bezdomovectví v České republice

V České republice nejsou k dispozici přesné a aktuální statistiky, které by samostatně mapovaly bezdomovectví na venkově. Důvodem je metodologická náročnost sběru dat v řídké osídlených oblastech a skutečnost, že většina výzkumů se zaměřuje na městské prostředí, kde je výskyt bezdomovectví snáze měřitelný. Například sčítání osob bez domova z roku 2019 probíhalo ve 403 obcích, ale zaměřovalo se především na větší města a zařízení sociálních služeb. Výzkumný ústav práce a sociálních věcí (VÚPSV) uvádí, že lidé bez domova se koncentrují zejména ve městech s více než 20 000 obyvateli, což znamená, že venkovské oblasti zůstávají statisticky podreprezentovány, neexistuje dostatek studií a dat, která by s venkovským bezdomovectvím pracovala. (Nešporová, 2019)

2 METODOLOGIE

Cílem článku je na základě odborných textů popsat rozdíl mezi životem osob bez domova v městských a venkovských oblastech. Jako nejvhodnější metoda k dosažení cíle byla využita kritická induktivní metaanalýza vydaných odborných textů.

V současném vědeckém prostředí, které je charakterizováno informační explozí a rostoucím množstvím publikovaných studií,

můžeme s úspěchem využít metaanalýzu jako nezbytný nástroj pro orientaci v dostupných poznacích. Zatímco tradiční metaanalýza je kvantitativní metodou syntézy výsledků z více nezávislých studií, kritická induktivní metaanalýza představuje kvalitativní přístup, který se zaměřuje na hlubší porozumění významům, kontextům a souvislostem v analyzovaných textech. Kritická induktivní metaanalýza (KIMA) kombinuje prvky systematického přehledu, kvalitativní obsahové analýzy a kritické teorie. Jejím cílem není pouze sumarizace výsledků, ale i jejich reflexe. Induktivní charakter této metody znamená, že výzkumník nevychází z předem stanovených hypotéz, ale nechává se vést daty – tedy publikovanými texty – a postupně formuluje teoretické závěry na základě emergentních témat a vzorců. (Barnett-Page, Thomas, 2009, England, 2022)

Kritická induktivní metaanalýza představuje cenný nástroj pro hlubokou a reflexivní práci s odbornými texty. Její využití je vhodné zejména tam, kde je třeba porozumět nejen tomu, co bylo zjištěno, ale také jak a proč byly určité poznatky formulovány.

Pro potřeby realizace metaanalýzy teoretických a empirických výstupů byly využity databáze Taylor & Francis: Social Science & Humanities Library a Sage. Prvním krokem analýzy bylo systematické vyhledávání cílových výstupů prostřednictvím zadání klíčových slov relevantních k zadanému cíli. Klíčová slova byla: „urban homelessness“, „rural homelessness“ a „differences between urban and rural homelessness“. Selektivním kritériem pro potřeby článku bylo, zda byla klíčová slova obsažena v abstraktu a/nebo byly obsaženy v celém rozsahu dokumentu. Dále jsme pracovali s články, které splňovaly následující kritéria: otevřený přístup, články publikované v letech 2017 – 2025 včetně, jazyk článku angličtina. Po důkladné obsahové analýze nejprve abstraktů a celého článku jsme vyloučili články psané z potřeb jiných oborů, např. medicíny, články, které se vybraného tématu dotkly jen okrajově, případně duplikáty. Metaanalýza má odpovědět na následující výzkumné otázky:

1. Zjistit, jaké jsou rozdíly v bezdomovectví ve městě a na venkově.
2. Zjistit, jaké přístupy mají na výběr sociální pracovníci, pokud pracují s osobami bez domova v městském nebo venkovském prostředí.

Tabulka 2: Rozdíly v bezdomovectví ve městě a na venkově

Autor/au toři	Název, rok publikován í	Cíl/cíle	Zkoumaný kontext	Výzkumn ý soubor	Zjištění
Jacen Greene, Todd Ferry, Emily Leickly a Franklin Holcomb Spurbeck	Cost compariso n of congregat e, motel, and village- type shelters for people experienci ng homelessn ess; 2025	Zjistit náklady na pořízení vesnických a motelových alternativníc h azylových domů pro lidi bez domova	Vybudování venkovskýc h azylových lůžek a alternativníc h přístřešků	Náklady na jedno lůžko pro osoby bez domova.	Náklady na vybudování azylových ubytovaných kapacit jsou na venkově vyšší než ve městě. Náklady na personál se neliší. Je možné budovat kapacity azylového ubytování také na venkově.
Steven A. Thirke, Emma A. Adams, Jill Harland, Luke Robertsha w, Eileen Kaner, Sheena E. Ramsay	Health and care needs of people experienci ng homelessn ess attending emergency care services in rural and coastal North East England: a quantitativ e study using	Prozkoumat charakteristi ky/ potřeby v oblasti zdravotní a sociální péče u osob bez domova z venkovský ch oblastí, které se obracejí na pohotovostn í zdravotní službu	Zdravotní stav a možné komorbidit y a přístup ke zdravotní péči osob bez domova ve venkovskýc h oblastech	Osoby bez domova jako pacienti pohotovo stí v řídc e osídlenýc h venkovsk ých oblastech a jejich neviditeln ost	Nutnost počítat v urgentních zdravotních službách s osobami bez domova s omezeným přístupem k neurgentní zdravotní péči.

	hospital data; 2025				
Glen Bramley, Suzanne Fitzpatrick	Homelessness in the UK: who is most at risk?; 2017	Vícerozměrová analýza datových souborů o bezdomovectví	Kritika dichotomie příčin bezdomovectví – individuální a strukturální, s důrazem na obviňování osob bez domova za svou situaci.	Osoby bez domova	Sociální pracovník reflektuje koncentraci zranitelných osob v bezdomovcecké populaci, kauzální vliv chudoby na zdraví osob bez domova.
Alison Smith, Anna Kopec	Mapping Homelessness Research in Canada; 2023	Co je známé o bezdomovectví v Kanadě	Politologický pohled na politické příčiny bezdomovectví v Kanadě.	Osoby bez domova v Kanadě ve velkých městech, předměstích a venkovských oblastech	Koordinace spolupráce služeb, sektorů nebo státní správy.

Zdroj: Vlastní

Tabulka 3: Přístupy sociálních pracovníků, pokud pracují s osobami bez domova v městském nebo venkovském prostředí

Autor/au toři	Název; rok publikován í	Cíl/cíle	Zkoumaný kontext	Výzkumn ý soubor	Zjištění
Geoffrey Messier	A simpler method for understan ding emergency shelter access patterns; 2023	Využití metody SAM (Simplified Access Metric) pro pochopení, zda se jedná o osobu v přechodné m nebo chronické m bezdomove ctví	Metoda SAM je orientovan á na osoby bez domova v městském prostředí	Uživatelé azylových domů v USA	Sociální pracovníci azylových domů dostanou jednoduchou metodu odhadu a pochopení, zda se jedná o osobu v přechodné m nebo chronickém bezdomovec tví
Katharina Schmith	Corporeo- cartograph ies of homelessn ess: women's embodied experiece s of homelessn ess and urban space; 2024	Mapování života žen jako osob bez domova v německýc h městech	Žena jako osoba bez domova zažívající městské bezdomove ctví	Ženy a jejich těla žijící jako osoby bez domova v německ ých městech	Nutnost pracovat specificky jinak se ženami – bezdomovkyn ěmi, a jejich neviditelností

Zdroj: Vlastní

K limitům výzkumu můžeme počítat zejména správnost ve volbě klíčových slov, což může ovlivnit kvalitu nalezených článků. Nemůžeme vyloučit, že nepřesnost ve volbě některého z klíčových slov, vedla k vynechání některých důležitých článků pro potřeby výzkumu. K limitům můžeme počítat také to, že se články zaměřují na různé aspekty provázející bezdomovectví, nejen na geografický pohled na bezdomovectví. Ten byl ve většině článků doprovázejícím kontextem, nikoli hlavní determinantou.

3 VÝZKUMNÁ ZJIŠTĚNÍ

Na základě provedené kritické induktivní metaanalýzy odborných textů můžeme odpovědět na obě výzkumné otázky. Bezdomovectví ve městě a na venkově má výrazně odlišné charakteristiky a determinanty. Studie Greena et al. (2025) ukázala, že zatímco náklady na personál azylových služeb zůstávají ve městě i na venkově srovnatelné, náklady na budování přístřeší a azylových kapacit jsou na venkově vyšší, protože ve městech jsou ubytovací zařízení budovaná pro více osob. Také je nutné řešit náklady na jednotlivé typy nouzového ubytování, ať už systém počítá s tím, že bude poskytovat lidem bez domova stany, dočasná přístřeší nebo azylové domy. Specifičnost zdravotních obtíží osob bez domova, souběh nemocí fyzických a duševních, komorbidity, nedostatek kapacit terénních specializovaných zdravotních služeb prohlubuje špatnou dostupnost zdravotních služeb pro osoby bez domova. Thirkle et al. (2025) poukázali na nutnost osob bez domova ve venkovských a přímořských oblastech být závislé na urgentní zdravotní péči kvůli omezenému přístupu k běžným zdravotním službám. To podtrhuje nutnost zahrnout problematiku bezdomovectví do plánování zdravotnických služeb i ve venkovských oblastech. Chudoba se ukazuje jako klíčový faktor v přístupu k pochopení a řešení bezdomovectví jako nejtěžší formy sociálního vyloučení namísto toho, aby za bezdomovectví byly trestány osoby bez domova, protože je na ně nahlíženo jako na ty, kteří selhali (Bramley, Fitzpatrick, 2017).

Nástrojem k řešení bezdomovectví na úrovni státní správy a služeb může být koordinace jednotlivých aktérů (Smith, Kopec, 2023).

Zjištění této metaanalýzy ukazují, že efektivní práce s osobami bez domova vyžaduje diferenciovaný přístup dle prostředí, ve kterém se osoba nachází. V městských oblastech je možné využít širokou síť sociálních služeb, terénní práce a sociálních služeb, zatímco na venkově je situace komplikovanější kvůli nedostatku dostupných služeb a izolaci osob bez domova. Pro sociální práci v řídicí osídlených oblastech je tak nezbytné rozvíjet mobilní formy pomoci, posilovat terénní programy a podporovat komunitní síťování, které může částečně suplovat chybějící institucionální podporu. Výsledky také zdůrazňují nutnost systematického vzdělávání sociálních pracovníků v oblasti rozpoznávání příčin bezdomovectví a práce s různě zranitelnými skupinami, zejména se ženami bez domova nebo osobami bez domova se závažnými zdravotními problémy s omezeným přístupem ke zdravotní péči. Sociální práce by měla více reflektovat souvislosti mezi chudobou, sociálním vyloučením osob bez

domova, a aktivně se zapojovat do mezioborové spolupráce, zejména v oblasti přístupu ke zdravotní péči a bydlení. "

Za klíčové lze považovat posílení koordinace mezi veřejnými institucemi, neziskovým sektorem a zdravotními službami, a to jak na úrovni velkých měst, tak menších obcí. Typologie ETHOS nabízí vhodný rámec pro kategorizaci různých životních situací osob bez domova a může pomoci při plánování cílených intervencí a sociální politiky, která bude zohledňovat specifika prostředí i potřeb jednotlivých skupin osob bez domova.

DISKUSE A ZÁVĚR

Předložený článek chce přispět k pochopení rozdílů mezi městským a venkovským bezdomovectvím a využívá kritickou induktivní metaanalýzu odborných textů k pochopení, jak prostředí ovlivňuje životní podmínky osob bez domova. Městské bezdomovectví je viditelnější, lépe zmapované a doprovázené širší sítí služeb. Referuje o něm také více studií a článků. Sociální práce na něj umí lépe reagovat. Zatímco venkovské bezdomovectví je skryté, méně zkoumané a charakterizované izolací a nedostupností pomoci. Využitím typologie ETHOS, která rozlišuje čtyři formy vyloučení z bydlení (bez střechy, bez bytu, nejisté a nevyhovující bydlení), článek systematizuje různé životní situace osob bez domova a poukazuje na potřebu diferencovaných přístupů v sociální práci. Zdroje jako Nešporová et al. (2019), O'Connor (2003), Raitakari (2022) nebo Messier (2023) podporují tvrzení, že bezdomovectví je komplexní jev ovlivněný strukturálními i individuálními faktory, přičemž venkovské prostředí zůstává ve výzkumu i praxi často opomíjeno. Efektivní řešení bezdomovectví vyžaduje nejen geograficky podmíněný přístup, ale i práce s dalšími sociálními determinantami, jako je zdravotní stav, dostupnost, které ovlivňují možnosti přežití a integrace osob bez domova v různých prostředích.

Z provedené analýzy vyplývá, že bezdomovectví nelze chápat jako jednotný jev, ale jako komplexní problém, který se výrazně liší v závislosti na geografickém a sociálním kontextu. Městské a venkovské prostředí vytvářejí odlišné podmínky pro život osob bez domova, a proto vyžadují specifické přístupy v oblasti sociální práce a veřejné politiky. Typologie ETHOS poskytuje užitečný rámec pro kategorizaci těchto situací a umožňuje lépe cílit intervence. Výzkum zároveň upozorňuje na nedostatečné zastoupení venkovského bezdomovectví ve statistikách a výzkumech, což může vést k jeho přehlížení v praxi. Pro efektivní řešení bezdomovectví je nezbytné nejen rozšířit výzkum do

venkovských oblastí, ale také posílit dostupnost služeb a podporu v těchto regionech.

POUŽITÉ ZDROJE

BARNETT-PAGE, Engela, THOMAS, James. 2009. *Methods for the synthesis of qualitative research: a critical review*. BMC Med Res Methodol 9, 59.

[HTTPS://DOI.ORG/10.1186/1471-2288-9-59](https://doi.org/10.1186/1471-2288-9-59)

BRAMLEY, Glen, FITZPATRICK, Susanne. 2017. *Homelessness in the UK: who is most at risk?* Housing Studies, 33(1), 96–116.

[HTTPS://DOI.ORG/10.1080/02673037.2017.1344957](https://doi.org/10.1080/02673037.2017.1344957)

D'SOUZE, Melba, S., MIRZA, Noeman Ahmad. 2022. *Towards Equitable Health Care Access: Community Participatory Research Exploring Unmet Health Care Needs of Homeless Individuals*. Canadian Journal of Nursing. Vol. 54(4) 451–463.

ENGLAND, Edith, THOMAS, Ian, MACKIE, Peter, BROWNE-GOTT, Hannah. 2022. *A typology of multiple exclusion homelessness*, Housing Studies.

<https://doi.org/10.1080/02673037.2022.2077917>

GREENE, Jasen, FERRY, Todd, LEICKLY, Emily, SPURBECK, Franklin Holcomb. 2025. *Cost comparison of congregate, motel, and village-type shelters for people experiencing homelessness*. Journal of Social Distress and Homelessness, 1–9.

<https://doi.org/10.1080/10530789.2025.2473756>

GLUMBÍKOVÁ, Kateřina, GOJOVÁ, Alice, GŘUNDĚLOVÁ, Barbora, STANKOVÁ, Zuzana, ŠPILÁČKOVÁ, Marie, KRAUSOVÁ, Anna. 2018. *Antiopresivní sociální práce jako nástroj snižování bariér v přístupu ke zdravotním službám pro lidi bez domova*. Kontakt 2018; 20(3): e292–e297;

<http://dx.doi.org/10.1016/j.kontakt.2018.09.001> 10.4324/9780203639634

HRADECKÝ, Ilja, HRADECKÁ, Vlastimila. 1996. *Bezdomovství - extrémní vyloučení*. Praha: Naděje, občanské sdružení. ISBN 8090229204.

KRIPNEROVÁ, Karolína; SIGMUND, Vojtěch; BÍROVÁ, Barbora; STRNAD, Aleš a VAŠÁT, Petr. 2019. *Bezdomovectví a veřejný prostor*. Praha: Architekti bez hranic. ISBN 978-80-907623-0-5.

MESSIER, Geoffrey. 2023. A simpler method for understanding emergency shelter access patterns. *Journal of Social Distress and Homelessness*, 34(1), 1–7. <https://doi.org/10.1080/10530789.2023.2294599>

NEŠPOROVÁ, Olga; HOLPUCH, Petr; JANUROVÁ, Kristýna a KUCHAROVÁ, Věra. 2019. Sčítání osob bez domova v České republice 2019: kategorie bez střechy a vybrané kategorie bez bytu podle typologie ETHOS. Praha: VÚPSV. ISBN 978-80-7416-351-7. Dostupné také z: http://praha.vupsv.cz/Fulltext/vz_458.pdf.

O'CONNOR, John. 2003. Homelessness and the problem of containment. *European Journal of Psychotherapy & Counselling*, 6(2), 111–128. <https://doi.org/10.1080/13642530410001724142>

RAITAKARI, Suvi. 2022. Explaining homelessness as a movement using metaphors in European academic writings of homelessness, *Housing Studies*, 35:10, 1684–1700. <https://doi.org/10.1080/02673037.2022.2077917>

RIGAUD, Joseph. 2019. Poverty, Welfare, and Self-Sufficiency: Implications for the Social Work Profession. *Journal of Poverty*. 23:6, 505–520

SMITH, Alison. 2022. Multiple barriers. *The Multilevel Governance of Homelessness in Canada*. Toronto: University of Toronto Press. ISBN 978-1-4875-4245-0 (PDF).

SMITH, Alison, KOPEC, Anna. 2023. Mapping Homelessness Research in Canada. *American Review of Canadian Studies*, 53(1), 42–62. <https://doi.org/10.1080/02722011.2023.2170155>.

SCHMITH, Katharina. 2024. Corporeo-cartographies of homelessness: women's embodied experiences of homelessness and urban space. *Gender, Place & Culture*, 32(3), 366–388. <https://doi.org/10.1080/0966369X.2024.2312368>.

STOEFFLER, Stephen, W., RIGAUD, Joseph. 2020. Poverty and Social Justice: The Building Stones of Social Work Identity, *Journal of Poverty*. 24:4, 284–299

ŠIMON, Martin, VAŠÁT, Petr, DAŇKOVÁ, Hana et al. (2020) Mobilities and commons unseen: spatial mobility in homeless people explored through the analysis of GPS tracking data. *GeoJournal* 85, 1411–1427 (2020). <https://doi.org/10.1007/s10708-019-10030-4>

THIRKLE, Steven, A., ADAMS, Emma E., HARLAND, Jill, ROBERTSHAW, Luke, KANER, Eileen, RAMSAY, Sheens E. 2025. Health and care needs of people experiencing homelessness attending emergency care services in rural and coastal North East England: a quantitative study using hospital data. *Journal of*

Social Distress and Homelessness, 1–8.

<https://doi.org/10.1080/10530789.2025.2463153>

TOMEŠ, Igor. 2010. *Úvod do teorie a metodologie sociální politiky*. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-680-3.

TZIOTI, Eva, MONTGOMERY, Anthony, SPILIOU, Maria, MOURATIDIS, Christos, CHALILI, Vilma, MALIOUSIS, Ilias, LAINIDI, Olga. 2025. *Fun at work, job engagement, and burnout: a meta-analysis and narrative synthesis*, *Cogent Psychology*, 12:1, 2492453, DOI: 10.1080/23311908.2025.2492453.

VAŠÁT, Petr. 2021. *Na jedné lodi: globalizace a bezdomovectví v českém městě*. Společnost. Praha: Academia. ISBN 978-80-200-3200-3.

VAŠÁT, Petr, GIBAS, Petr. 2018. „Žít (mezi) místy: Geografie lidí bez domova“. Pp. 331-362 in Robert Osman, Lucie Pospíšilová. *Geografie "okrajem": Každodenní časoprostorové zkušenosti*. Praha: Karolinum.

WARD, Nicky. 2009. *Social Exclusion, Social Identity and Social Work: Analysing Social Exclusion from a Material Discursive Perspective*. *Social Work Education*, 28(3), 237–252. <https://doi.org/10.1080/02615470802659332>

Kontakt / Contact

Mgr. Zuzana Machová (machzu21@osu.cz)

ORCID [0009-0005-1711-8827](https://orcid.org/0009-0005-1711-8827)

Katedra sociální práce

Department of Social Work

Fakulta sociálních studií

Faculty of Social Studies

Ostravská univerzita

University of Ostrava

Československá 16, 702 00 Ostrava